

Aspergerův syndrom (F 84:5)

Jde o poruchu autistického spektra, ale většinou je později diagnostikován než Dětský autismus.

U mírnějších forem diagnostikujeme poruchu např. až při přechodu na jiný stupeň školy (z MŠ do ZŠ, ze ZŠ na SŠ, SOU...) nebo při jiných změnách.

Není přítomen primární defekt intelektu (zařazuje se někdy i lehké mentální postižení - LMP).

Vždy je kvalitativní narušení sociální interakce. Není přítomno klasické opoždění vývoje řeči – jsou ale zvláštnosti v řeči, v komunikaci. Bývá neobratnost. Je úzký okruh zájmů. Může se pojít s řadou dalších diagnóz. **Aspergerův syndrom (AS) - bývá vysoce-funkční, více-funkční**, ale nemusí být vždy. Projevy mohou být od mírných po výrazné. AS s mírnými projevy se hůře pozná, výraznější, těžší projevy jsou často hodnoceny jako nevychovanost, porucha chování.

Kritéria AS (nemusí být naplněna všechna, ale **vždy je přítomno narušení sociálních vztahů**):

Vždy je přítomno narušení sociální interakce, sociálních vztahů, zaměření na sebe (extrémní „egocentrismus – hyperegoismus“). Nejde o výchovné pochybení !! **Bývá to zdrojem konfliktů !!**

- Špatný odhad sociální situace, neschopnost se vcítovat, neschopnost odhadovat úmysly druhých, potíže s vyhodnocením sociálních podnětů, signálů.
- Neschopnost interakce - vzájemnosti s vrstevníky, nezájem o interakci s vrstevníky.
- Narušené neverbální chování (pohled z očí do očí, výraz tváře, tělesný postoj, gesta při konverzaci).
- Sociálně a emocionálně nepřiměřené chování - nedostatek vzájemnosti (nedostatek zájmu o sdílenou radost, zájmy, cíle).

Zvláštnosti v řeči a jazyku

- Nebývá významné OVŘ (opožděný vývoj řeči), bývá vyšší verbální skóre, bohatý slovník (někdy úzce zaměřený, pedantický, nepřírozně perfektní - profesorský).
- Potíže v komunikaci - mluví bez ohledu na zájem posluchačů, nevšímají si reakcí těch, co poslouchají, prosazují svá témata (spíš „přednášejí“, potíže debatovat, navazovat...).
- Může být zvláštní tón, intonace, melodie hlasu (někdy hlasem jen „ujíždí“).
- **Specifické potíže v porozumění jazyka, potíže s významem – hyperrealismus** (potíže rozumět žertům, metafoře, nadsázce, přirovnání, rčení...), **chápu doslovně. Bývá to zdrojem konfliktů !!**
- U jedinců s poruchou řeči (např. typu vývojové dysfázie) nebývá naplněno toto kritérium, nebo není naplněno zcela.

Potíže v neverbální komunikaci

- Omezené užívání gest, neobratná řeč těla, omezena mimika, nesprávné mimické vyjadřování.
- Zvláštní ulpívavý pohled.

Omezené zájmy, opakující se či stereotypní vzorce chování, zájmů, činností

- Zaujetí pro jednu či více stereotypních zálib – intenzivní (v čase se mohou měnit), spíš nazpaměť než význam.
- **Ulpívavost, obtížná odklonitelnost, nepružnost**, rituály, lpění na pravidlech nebo logice apod.
- Mohou být pohybové stereotypie, manýrismy (kývání, kroužení rukama, prsty,...), zaujetí částmi předmětů nebo objektů.

Další - k Aspergerovu syndromu (AS):

Bývá častěji motorická neobratnost. **Je zvláštní infantilita**, větší závislost na blízké osobě. Inklinují spíš k dospělým nebo naopak mladším dětem, než k vrstevníkům. Nemívají kamarády, nemají potřebu je mít, ale někdy po nich touží. Když porozumí pravidlům, dodržují je až otrocky (jsou „hyper čestní“, nechápou porušení, změnu, jsou nepružní...). Bývají extrémně kritičtí i k sobě. Mívají emoční rozlady, změny nálad, úzkosti, vztek, může být agresivita, autoagresivita – reagují přecitlivěle i na drobné podněty. **Bývají nezrale otevření, upřímní** (netaktní, uvádějí do rozpaků). Bývá smyslová **přecitlivělost** (na zvuky, světlo, pachy, chutě, dotek – potíže s Tělesnou výchovou...). Okolím jsou často vnímáni jako podivínští, zvláštní nebo nevychovaní, mohou se častěji dostávat do konfliktů nebo být zdrojem nepochopení.

Vypracovala 3/2019 Mgr. Bartošiková Naděžda, psycholog, Ostrava. Jde o pomocný, orientační materiál. Email: n.bartosikova@seznam.cz, upraveno 3-2020

Některé „podtypy“ (bývají i kombinované):

- **Logický:** potřebuje znát důvody - proč?, slepé přijetí pravidel nestačí, musí mu to dávat smysl, zklidní ho to.
- **Pravidlový:** potřebuje jasná pravidla, lépe pak rozumí, může lépe fungovat ve škole než doma.
- **Emoční:** obtížná výchova, bývají méně - funkční, často berou léky, bývá OCD (obsedantně kompulsivní – nutkavé, neodklonitelné chování, porucha), ADHD, vyšší nebo vysoká dráždivost, úzkosti, jsou vzdorující, negativističtí.

Mám Aspergerův syndrom (AS) - zkráceně, orientačně:

- Sociální situace mě matou.
- Je pro mě obtížné jen tak nezávazně a „o ničem“ s někým pohovořit.
- Ve škole jsem neměl rád slohové práce, které vyžadovaly představivost.
- Jsem dobrý při zachycování detailů a sbírání informací.
- Je pro mě obtížné přijít na to, o čem druzí lidé přemýšlejí nebo co cítí.
- Jsem schopen zaměřit se na některé věci po velmi dlouhou dobu.
- Lidé o mě říkají, že jsem hrubý, netaktní, ačkoli jsem to tak nemyslel.
- Mé zájmy jsou neobvykle intenzivní a úzce zaměřené.
- Některé věci dělám nepružným způsobem, tyto postupy často opakuji.
- Vždy jsem měl problém s navazováním přátelství.

Někdy bývá obtížné diagnostikovat AS ve vyšším věku než je dětství: Můžou být přítomny deprese, úzkosti, panická porucha, pokusy o sebevraždu. Projevy chování můžou vést k závěru, že se začíná rozvíjet schizofrenie. Můžou být jakoby psychotické projevy.

Tato charakteristika **nutně neznamená, že se jedná o Aspergerův syndrom.** Může pouze vykazovat charakteristické rysy, které jsou obvyklé u jedinců s Aspergerovým syndromem.

Potíže v chování se mohou zhoršit v pubertě, při jiných změnách (změna doma, ve škole, v režimu...). Pak se může objevit agrese, autoagrese, odmítání společnosti, jiné nežádoucí projevy chování.

Nejdůležitější je uvěřit, že jedinec tuto diagnózu má, a že nejde primárně o nevychovanost, výchovné pochybení apod. Pak je třeba si sehnat informace o tom, co to AS je a jak můžeme pomoci. Jinak budeme volit nesprávné postupy, budeme se dopouštět chyb.

Krátce - jak pracovat s jedincem (který má AS) v krizových, rizikových, náročných situacích:

- Po zvládnutí akutní krize - kdy **nevychováme, nekomentujeme, nekritizujeme**, ale chráníme životy, pak zdraví, pak věci – necháme afekt, agresi (pokud to jde) odeznít.
- **Zjistíme, jestli nedošlo ke změnám** doma, ve škole, jinde (přechod na druhý stupeň školy, změna školy, učitele, spolužáka, změna bydliště, změna v rodině...). **Analyzujeme situaci** i ve spolupráci s dalšími stranami (případně jedincem samotným) a stanovíme další postup.
- Pak **nabídneme pomoc, řešení, ne trest** (s určitým časovým odstupem).
- Případný trest (trestem by měla být především nepřítomnost pochvaly, odebrání odměny) **musí být jednoznačně časově omezen** a následně nemá být prohrašek připomínán. Využívat hodně názoru, pracovat s chybami – neeliminovat je hned.
- **Zabránit šikaně, posměchu, ponížení, ztrátě sebeúcty.**
- Zařadit **návky sociálních dovedností**, kde bude i zvládnutí krizí, náročných situací.
- Stanovit **klíčovou osobu**, na kterou se může jedinec s AS obracet o vysvětlení, pomoc.
- Je vhodné pracovat se třídou, informovat vhodným způsobem spolužáky (**se souhlasem rodičů, případně souhlasem jedince s AS** – obzvláště při zletilosti).
- Nutné je pracovat v souvislostech jak časoprostorových, tak lidských, organizačních, režimových.

Je třeba vědět, že i jedinec s AS je **primárně osobnost**, geneticky podmíněná svými předky a buď modifikovaná AS, nebo v rodině může tuto diagnózu nebo podobné projevy, vlastnosti někdo už mít.

Lze požádat o spolupráci odborníky (ze SPC, ambulantní odborníky, nestátní organizace...).

Člověk s AS potřebuje vaše pochopení, oporu, provázení světem, kterému ne vždy rozumí. Velmi vhodné, žádoucí jsou návky sociálních dovedností.

Doporučuji knihu „Aspergerův syndrom“ od Tonyho Attwooda.